

RAFAŁ CZACHOR

KRYZYSY LEGITYMACJI WŁADZY W ABCHAZJI I OSETII POŁUDNIOWEJ W UJĘCIU NEOPATRYMONIALNYM

WPROWADZENIE

Interpretowane jako demokratyczne przełomy, tak zwane kolorowe rewolucje, które miały miejsce w państwach postradzieckich w pierwszej dekadzie bieżącego stulecia, nie przyniosły istotnych i trwałych efektów o charakterze systemowym. Można je zatem postrzegać w kategoriach mechanizmu służącego rekonfiguracji aktorów politycznych oraz ich udziału w procesach alokacji zasobów¹. Źródłem tych gwałtownych zjawisk (ich dynamiczny przebieg oraz mobilizacja społeczna były przyczyną używania pojęcia „rewolucja”) była z reguły korelacja kilku czynników: po pierwsze, na gruncie nieformalnym znacząco słabła siła prezydenta i jego możliwość wpływania na sytuację polityczną – w literaturze anglojęzycznej sytuację tę nazywa się *lame duck* – np. w wyniku zbliżania się wyborów prezydenckich, które w reżimach postradzieckich odgrywają najistotniejszą rolę w określeniu kierunku rozwoju systemu politycznego; po drugie, narastały dążenia opozycyjne, zaś siły opozycyjne rządzącym elitom z reguły wcześniej same do nich należały, wykorzystując do rywalizacji politycznej i mobilizacji mas hasła demokratyzacji i modernizacji; po trzecie, działacze opozycji mieli na celu przede wszystkim zmianę obozu rządzącego, ale nie samego sposobu rządzenia oraz charakteru

---

Dr hab. RAFAŁ CZACHOR – doktor habilitowany nauk o polityce; dziekan Wydziału Nauk Społecznych Dolnośląskiej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Techniki w Polkowicach, ul. Skalników 6b, 59-101 Polkowice; e-mail: r.czachor@dwspit.pl

¹ H.E. HALE, *Two Decades of Post-Soviet Regime Dynamics*, „Demokratizatsiya. The Journal of Post-Soviet Democratization” 2(2012), No. 20, s. 71-77.

stosunków społecznych. Taki typ przemian jest właściwy reżimom niedemokratycznym, w których elity władzy dążą do maksymalizacji indywidualnych korzyści i marginalizacji politycznych przeciwników. W ujęciu neopatrymonialnym kryzysy władzy (tzw. kolorowe rewolucje) są postrzegane jako przesilenia związane z koteryjną walką o dostęp do urzędu głowy państwa i próbami przejęcia kontroli nad zasobami. Dowodzą tego niewielkie postępy w modernizacji Ukrainy po „pomarańczowej rewolucji” czy Kirgistanu po „rewolucji tulipanów”².

W ostatniej dekadzie miały miejsce zarówno udane kolorowe rewolucje, gdzie sukces utożsamiany był z alternacją władzy (Gruzja, Ukraina, Kirgistan), jak i nieskuteczne próby mobilizacji przeciwników (Armenia, Uzbekistan). Mechanizm delegitymacji władzy oraz związany z tym kryzys konstytucyjny, rozpatrywany właśnie w kategoriach kolorowych rewolucji, zaistniał również w nieuznanych parapaństwach – Abchazji (dwukrotnie) oraz Osetii Południowej.

Celem artykułu jest prezentacja wspomnianych zjawisk w obu *de facto* państwach w perspektywie neopatrymonialnej. Paradygmat neopatrymonialny był do niedawna wykorzystywany głównie w kontekście badań nad nieudany-
mi modernizacjami państw afrykańskich oraz źródłami stabilności i kryzysów władzy w głęboko dysfunkcyjnych reżimach objętych zjawiskami zawłaszczania państwa (*state capture*). Do badań nad obszarem postradzieckim jest on dopiero wprowadzany. Pojedyncze studia przypadków przynoszą m.in. opracowania Ołeksandra Fisuna, Jarosława Starcewa, Alishera Ilkhamova, zaś najobszerniejszą analizę tej problematyki stanowi książka Henry Hale’a³. Neopatrymonializm jest aktualnym i wartościowym narzędziem heurystycznym, wykraczającym poza rozumienie kolorowych rewolucji w kategoriach demokratyzacji i modernizacji. Niniejsza praca składa się z kilku części: przedstawia wielowymiarowość transformacji postradzieckiej i cechy postradzieckich reżimów neopatrymonialnych ze szczególną uwagą na przypadki Abchazji i Osetii Południowej, dalej przybliży abchaskie kryzysy władzy

---

² А. Фисун, *Политическая экономия „цветных” революций: неопатримониальная интерпретация*, „Прогнозис” 3(2006), nr 7, s. 211-244.

³ M.in.: O. FISUN, *Ukrainian Teeter-Totter: Vices and Virtues of a Neopatrimonial Democracy*, „PONARS Eurasia Policy Memo” 2010, No. 120, s. 1-6; Y. STARTSEV, *‘Informal’ Institutions and Practices: Objects to Explore as Methods to Use for Comparative Research*, „Perspectives on European Politics and Society” 6(2005), No. 2, s. 331-351; A. ILKHAMOV, *Neopatrimonialism, factionalism and patronage in post-Soviet Uzbekistan Democratization*, w: *Neopatrimonialism in Africa and Beyond*, red. D.C. Bach, M. Gazibo, London 2012, s. 186-196; H.E. HALE, *Patronal Politics. Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*, New York: Cambridge Univ. Press 2015.

w 2004 i 2014 r. jako element rywalizacji klanów oraz „rewolucję” w Osetii Południowej w 2011 r. jako przykład rewolucji oddolnej.

1. CECHY POSTRADZIECKICH REŻIMÓW POLITYCZNYCH W UJĘCIU NEOPATRYMONIALNYM

Niepowodzenia demokratyzacji większości państw powstałych w wyniku rozpadu ZSRR stały się podstawą do twierdzeń, że nie można zachodzących w nich zmian zakwalifikować do Huntingtonowskiej „trzeciej fali demokratyzacji”⁴. Tłumaczy się to m.in. wielowymiarowością przemian na obszarze postradzieckim⁵: obejmowały one nie tylko demokratyzację życia publicznego i reformy rynkowe, ale także procesy *statebuilding* i *nationbuilding*⁶. W większości państw postradzieckich inicjowane odgórnie reformy miały na celu głównie odnowienie legitymacji dotychczasowych władz, co skutkowało częściową modernizacją i ukształtowaniem się specyficznej formy reżimów politycznych, określanych mianem „hybrydowych”⁷. Jednym z aktualnych narzędzi heurystycznych pozwalających określić specyfikę przemian i nie-modernizacyjną istotę dynamiki systemów postradzieckich przynosi paradygmat neopatrymonialny, odwołujący się do typologii panowania Maxa Webera⁸. Zgodnie z tym paradygmatem niedemokratyczne i dysfunkcjonalne reżimy polityczne są w stanie funkcjonować i utrzymywać przez długi czas równowagę, gdyż opierają się na nieformalnych mechanizmach wymiany

---

⁴ S.P. HUNTINGTON, *Trzecia fala demokratyzacji*, przeł. A. Dziurdziuk, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1995; T. CAROTHERS, *The End of the Transition Paradigm*, „Journal of Democracy” 13(2002), No. 1, s. 5-21.

⁵ Ze względu na charakter uwarunkowań historycznych, instytucjonalnych oraz proceduralnych przemian po dezintegracji ZSRR do kategorii państw postradzieckich nie zaliczono tu Litwy, Łotwy i Estonii.

⁶ C. OFFE, *Drogi transformacji. Doświadczenia wschodnioeuropejskie i wschodniemieckie*, przeł. Z. Pucek, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1999; T. KUZIO, *Transition in Post-Communist States: Triple or Quadruple?*, „Politics” 21(2001), No. 3, s. 168-177.

⁷ G. O'DONNELL, *Illusions about Consolidation*, „Journal of Democracy” 7(1996), No. 2, s. 31-54; A. SCHEDLER, *The Menu of Manipulation*, „Journal of Democracy” 13(2002), No. 2, s. 36-50; S. LEVITSKY, L.A. WAY, *Competitive Authoritarianism. Hybrid Regimes after the Cold War*, Cambridge: Cambridge University Press 2010.

⁸ Ujęcie neopatrymonialne odwołuje się do syntezy dwóch Weberowskich typów panowania: legalnego oraz tradycyjnego. Panowanie legalne przejawia się w formalnie potwierdzonym prawnym i demokratycznym ustroju państwa, tradycyjne – w przywiązaniu do silnego przywództwa, wykraczającego poza ramy ustrojowe, a więc operujące w sferze nieformalnej.

zasobów (dobra w zamian za poparcie) w piramidalnych strukturach zależności (*patron-client relations*), na czele których znajdują się autokratyczni prezydenci. Życie polityczne państw neopatrymonialnych strukturyzuje rywalizacja czołowych aktorów o dostęp do głowy państwa oraz możliwość kontroli alokacji zasobów. Co szczególnie ważne, zasoby publiczne są traktowane przez aparat władzy jak prywatne, stąd powszechnym zjawiskiem jest korupcja, nepotyzm, zawłaszczenia majątku państwowego przy jednoczesnym stosowaniu opresji wobec przeciwników rządzących. Władze państwowe nie mają na celu realizacji długofalowych zadań rozwoju społeczno-ekonomicznego, lecz dążą do wzbogacenia się i utrzymania władzy, co sprawia, że reżimy te wpisują się w kategorię państw drapieżnych (*predatory state*).

W świetle powyższego w ujęciu neopatrymonialnym zwraca się uwagę na fakt, że procesy transformacji systemowej w państwach postradzieckich były kierowane przez elity nomenklaturowe, które zachowały uprzywilejowaną pozycję polityczną i gospodarczą. Współczesne systemy rządów opierają się na urzędzie wyposażonym w szerokie kompetencje prezydenta, wokół którego funkcjonują zabiegające o wpływy sieci oligarchiczno-klientelistyczne. Grupy interesu rywalizują o wpływy i władzę, wykorzystując posiadane zasoby (zaplecza sektorowe i regionalne). Rywalizacja ma charakter formalny – poprzez kontrolowane przez poszczególne grupy partie oraz nieformalny – poprzez niejawną rozgrywkę koteryjne i klanowe.

Czynniki te konstytuują w większości państw postradzieckich utożsamianą z hybrydowością „szarą strefę”, w której formalnemu wprowadzeniu zasad i instytucji demokratycznych nie towarzyszy rzeczywista demokratyzacja. Funkcjonujące reżimy mają charakter bezalternatywnych rządów prezydenckich, zaś względna stabilność systemów osiągana jest w wyniku istnienia instytucji nieformalnych, stanowiących istotę reżimu neopatrymonialnego. Władza – której się nie zdobywa w toku wolnych wyborów, lecz „transferuje” w ramach koteryjnych powiązań – ma najczęściej spersonifikowany charakter, elity władzy zawłaszczają państwo, swobodnie dysponują posiadanymi zasobami, ma miejsce klanowość, zaś struktury społeczne oparte są na sieciach klientelistycznych, dzieląc obywateli na ich uczestników i obserwatorów, niecierpiących korzyści z powiązań patron-klient⁹.

Transformacja i współczesny stan systemów politycznych parapaństw kaukaskich (także Górskiego Karabachu) nie odbiega znacznie od postradzieckie-

---

⁹ Z szerokiej literatury przedmiotu zob. m.in.: T. CAROTHERS, *The End of the Transition Paradigm*, „Journal of Democracy” 13(2002), No. 1, s. 5-21; Д. ФУРМАН, *Движение по спирали. Политическая система России в ряду других систем*, Москва: Весь Мир 2010.

go wzorca, gdyż spotkały się z podobnymi do ich problemami. Brak uznania niepodległości, konflikty zbrojne związane z secesjonizmem w 1. połowie lat dziewięćdziesiątych wpłynęły jednak istotnie na dzisiejszą specyfikę życia społeczno-politycznego parapaństw. Po pierwsze, skutkują deklarowanym przywiązaniem do legalizmu, mającym dowodzić praworządności secesjonistycznych władz; po drugie, utrzymują zależność od Rosji, jednego z nielicznych państw, które uznało niepodległość obu bytów w 2008 r., a ta patrykularnie wykorzystuje je w celu realizacji własnych interesów natury geopolitycznej. W przypadku Abchazji i Osetii Południowej separatyzm był skierowany przeciwko niepodległościowym dążeniom władz Gruzji na czele ze Zwiadem Gamsachurdia. Elity polityczne obu parapaństw wyrażały wolę pozostania w składzie ZSRR (i jednocześnie opuszczenia Gruzji), zaś po jego dezintegracji w końcu 1991 r. utrzymywały współpracę ze środowiskami rosyjskich komunistów i rewanżystów. W pierwszej dekadzie faktycznej niepodległości obu parapaństw główną siłą polityczną byli komuniści: twardogłowy, oponujący reformom Michaiła Gorbaczowa Władisław Ardzinba był prezydentem Abchazji do 2005 r., zaś w Osetii Południowej szefem parlamentu był Torez Kułumbegow, a miejscowa partia komunistyczna była najsilniejszym ugrupowaniem na scenie politycznej aż do początku XXI w.

Dawne lokalne elity nomenklatury miały dominujący wpływ na charakter transformacji parapaństw. Ich skład został uzupełniony o ważniejszych dowódców wojskowych (tzw. *poliowyje komandiry*), którzy swoją pozycję zdobyli w czasie walk secesjonistycznych. Trudności i braki organizacyjno-merytoryczne władze parapaństw próbowały rekompensować poprzez ścisłą współpracę z Rosją, która do początku XXI w. niejawnie wspierała oba separatyzmy¹⁰. Czynniki rosyjski szczególnie dużą rolę odgrywa w Osetii Południowej, która wprost przejawia dążenia do połączenia się z Osetią Północną i wejścia w skład Rosji. Napięcie związane z brakiem uznania międzynarodowego i regulacji stosunków z Gruzją sprawia, że w obu parapaństwach utrzymuje się wysoki poziom mobilizacji społecznej – czynnik ten warunkuje względny pluralizm i demokratyzm ich życia politycznego. Na stabilność obu parapaństw wpływa stosunkowo niski poziom podziałów socjopolitycznych¹¹.

---

¹⁰ N. POPESCU, „Outsourcing” *de facto* Statehood. *Russia and the Secessionist Entities in Georgia and Moldova*”, CEPS Policy Brief” 2006, nr 109, <http://aei.pitt.edu/11718/1/1361.pdf> [dostęp: 20.01.2016].

¹¹ R. CZACHOR, *Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach: geneza i funkcjonowanie systemów politycznych*, Wrocław: Instytut Polsko-Rosyjski 2014, s. 387-390.

2. ABCHASKA KOLOROWA REWOLUCJA 2004 ROKU

Na tle współczesnej Osetii Południowej Abchazja wyróżnia się korzystniejszymi podstawami do funkcjonowania jako niepodległe państwo, zaś jej społeczeństwo jest ku temu niewątpliwie lepiej przygotowane. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na wiekowe tradycje ludowładztwa w Abchazji oraz szczególną rolę starszyzny rodowej w podejmowaniu decyzji o charakterze politycznym¹². Konflikt abchasko-gruziński narastał szczególnie w 2. połowie XX w., gdy diametralnie zmieniła się sytuacja demograficzna Abchazji, zaś większość jej ludności zaczęli stanowić Gruzini (pod koniec istnienia ZSRR Abchazowie tworzyli zaledwie około 1/5 ludności). Wybuch wojny doprowadził do znacznych strat materialnych, ale też spowodował masowy *exodus* ludności gruzińskiej.

Po ustaniu walk abchasko-gruzińskich i podpisaniu zawieszenia broni w maju 1994 r. życie polityczne parapaństwa utraciło dynamikę, co wynikało ze zmęczenia ludności burzliwymi wydarzeniami początku dekady¹³. Przywoływany „ojciec założyciel” współczesnej Abchazji, W. Ardzinba, za przyzwoleniem społecznym zmonopolizował całkowicie procesy polityczne (m.in. wygrywając bezalternatywne wybory prezydenckie w 1999 r.), tworząc wokół siebie biurokratyczno-biznesową sieć osób wywodzących się z Gudauty. Narzędziem służącym utrzymaniu sieci klientelistycznych i zabezpieczającym prezydenta przed pojawieniem się silnego konkurenta były częste rotacje na ważniejszych urządach państwowych: w latach 1999-2004 5-krotnie zmieniał się wyznaczany przez prezydenta premier (co ciekawe, w całym okresie niezmiennie funkcję wiceprezydenta sprawował Walerij Arszba). Zmiany, w wyniku których część dotychczasowych współpracowników Ardzinby znajdowała się poza elitami władzy, przyczyniły się do krystalizacji antyprezydenckiej opozycji.

Na przełomie XX i XXI w. powstały dwie organizacje społeczne: „Ajtajra” oraz skupiająca weteranów wojny „Amcachara”, które gromadziły działaczy czujących się pokrzywdzonymi w trwającym prywatyzacyjnym podziale dóbr¹⁴. Zaostrzenie kursu obu organizacji wobec władz parapaństwa i ich

---

¹² Właśnie w czasie największego w dziejach zebrania ludowego w historycznie ważnej dla Abchazów miejscowości Lychny w marcu 1989 r. wystąpiono do władz ZSRR z prośbą o przywrócenie Abchazji statusu republiki związkowej.

¹³ К. МАЦУЗАТО, *Патронное президентство и политика в сфере идентичности в непризнанной Абхазии*, „Вестник Евразии” 2006, nr 4, s. 139.

¹⁴ R. CZACHOR, *Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach*, s. 167-168.

zbliżenie się ku sobie miało miejsce w 2003 r., gdy doszło do zamachu bombowego na siedzibę „Amcachary”¹⁵. Organizacje te nie porozumiały się jednak w kwestiach ideowych i przed zaplanowanymi na 2004 r. wyborami prezydenckimi „Amcachara” utworzyła wspólny blok z nowo powstałym ugrupowaniem byłego premiera parapaństwa (pełnił urząd w latach 1997-1999) Siergieja Bagapsza „Jedna Abchazja” (wzorowanym na rosyjskiej partii władzy). Tym samym S. Bagapsz wyrósł na czołowego polityka opozycji antyprezydenckiej i skonsolidował wokół siebie konkurencyjną wobec gudauckiej oczamczyrską sieć wpływów. „Ajtajra” wówczas na swojego lidera wybrała moskiewskiego biznesmena Aleksandra Ankwaba.

Przygotowania do wyborów prezydenckich w 2004 r. przebiegały w napiętej atmosferze, bowiem ich stawką miało być przejęcie władzy z rąk rządzącego od 14 lat schorowanego W. Ardzinby. Na swojego następcę namaścił on niedawnego premiera Raula Chadźimbę, polityka klanu gudauckiego, deklarującego ostry kurs wobec Tbilisi i Gruzinów zamieszkujących region Gali¹⁶. Jego głównym przeciwnikiem został S. Bagapsz, krytykujący dotychczasowe kierownictwo Abchazji za nieudolność i tendencje autorytarne. Pozycja ideowa trzeciego z kandydatów na urząd prezydenta – A. Ankwaba była bliska S. Bagapszowi; on również wskazywał na konieczność demokratyzacji i zapewnienia praworządności¹⁷. Kandydatura A. Ankwaba nie została ostatecznie zarejestrowana i w konsekwencji poparł on S. Bagapsza, co oznaczało konsolidację opozycji antyprezydenckiej.

Ważnym, jeśli nie kluczowym, elementem kampanii wyborczej był zorganizowany w dzień niepodległości Abchazji koncert, w czasie którego zaproszeni rosyjscy artyści wprost wyrazili swoje poparcie R. Chadźimbie, już wcześniej deklarowane m.in. przez Władimira Putina i Władimira Żyrinowskiego¹⁸. Odwołanie się do Rosji, jawnie zainteresowanej w utrzymaniu władzy przez klan W. Ardzinby, przyniosło odwrotny do zamierzonego efekt: wyborcy skłonni oddać głos na kandydata obozu władzy zmienili swoją de-

---

¹⁵ *Взорван офис общественно-политического движения „Амцахара”*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/38412 [dostęp: 20.01.2016].

¹⁶ R. Chadźimba swoją antygruzińską retoryką próbował uderzyć w S. Bagapsza, którego żona miała gruzińskie pochodzenie i poniekąd oskarżał o zbyt ugodowe stanowisko wobec władz z Tbilisi.

¹⁷ *Александр Анкваб: „Смена системы власти – стратегическая задача движения”*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/59723 [dostęp: 20.01.2016].

¹⁸ К. МАЦУЗАТО, *Патронное президентство*, s. 141; G. SEPASHVILI, T. GULARIDZE, *Putin Meddles in Abkhazia Presidential Race*, www.civil.ge/eng/article.php?id=7721 [dostęp: 20.01.2016].

cyzję, tłumacząc to sprzeciwem wobec próby zbyt dalekiej ingerencji Rosji w wewnętrzne sprawy Abchazji¹⁹.

Wybory odbyły się 3 X 2004 r., jednak przeciągające się ogłoszenie ich rezultatów oraz tendencyjne informacje prezentowane na rosyjskich kanałach telewizyjnych skłoniły zwolenników S. Bagapsza do manifestacji na ulicach Suchumi. Nieoficjalne informacje o zwycięstwie S. Bagapsza popchnęły zwolenników R. Chadzimby do organizacji własnych manifestacji. Wynik wyborów (większość głosów – 50,08% uzyskał Bagapsz, zaś R. Chadzimba zajął drugie miejsce – 35,6%) był zaskoczeniem dla obozu rządzącego i spowodował jego nerwową reakcję, w tym dymisję Centralnej Komisji Wyborczej²⁰.

Sztab R. Chadzimby odmówił uznania wyników wyborów, twierdząc, że do udziału w nich dopuszczono obywateli Gruzji z tradycyjnie popierającego S. Bagapsza regionu Gali i wezwał swoich zwolenników do protestów oraz okupacji budynków użyteczności publicznej. Napięta sytuacja skutkowałą kilkudniowymi starciami stronników obu kandydatów²¹. Sąd Najwyższy początkowo uznał zwycięstwo kandydata opozycji, by następnego dnia odwołać swoją decyzję i ogłosić wyniki wyborów za nieważne²². Zwolennicy obu polityków zaangażowanych w konflikt rozpoczęli blokady m.in. budynków parlamentu i telewizji, zaś o determinacji opozycji świadczy fakt, że próbowała doprowadzić do inauguracji rządów swojego lidera. W. Ardzinba oraz R. Chadzimba uznali te działania za próbę uzurpacji władzy oraz publicznie odwołali się do Rosji, prosząc o pomoc w przywróceniu porządku konstytucyjnego. Położenie R. Chadzimby komplikowało przejście na stronę S. Bagapsza oddziałów MSW, poparcie go przez zgromadzenie starszych przywódców rodowych, deputowanych parlamentu oraz faktyczne kontrolowanie przez jego zwolenników większej części republiki²³.

Zaniepokojone niekorzystnym dla siebie rozwojem wypadków władze Rosji włączyły się w proces negocjacji dotyczących abchaskiego kryzysu politycznego. Ich działania – zamknięcie granicy oraz wstrzymanie wypłat świadczeń socjal-

---

¹⁹ О. Алленова, *Президент Кремля*, „Коммерсантъ” z 4 X 2004.

²⁰ *Абхазия: выборы президента*, <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/64962/> [dostęp: 20.01.2016].

²¹ В. Новиков, Г. Сысоев, *Выборы превратились в разбирательство*, „Коммерсантъ” z 20 X 2004.

²² М. Зыгарь, *Верховный суд Абхазии выбрал президента*, „Коммерсантъ” z 29 X 2004.

²³ *Абхазия: сотрудники МВД считают Сергея Багапша законно избранным президентом республики*, <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/63928/> [dostęp: 20.01.2016].

nym uprawnionym do tego mieszkańcom parapaństwa – miały na celu doprowadzenie do korzystnego dla Rosji rozwiązania w postaci osadzenia R. Chadźimby na urządzie głowy państwa. Wzmocniło to jednak tylko społeczną niechęć do tego polityka oraz skonsolidowało społeczeństwo wokół S. Bagapsza²⁴. Przy udziale W. Ardzinby i rosyjskich polityków na początku grudnia 2004 r. osiągnięto porozumienie o przeprowadzeniu ponownych wyborów, w których kandydować mieli wspólnie S. Bagapsz – jako kandydat na prezydenta i R. Chadźimba jako kandydat na wiceprezydenta²⁵. Porozumienie to, gwarantujące przeszłemu wiceprezydentowi kontrolę nad resortami siłowymi oraz prawo obsadzenia 40% składu rządu, dowodziło odpowiedzialnej postawy S. Bagapsza, który w imię zażegnania konfliktu zgodził się na ustępstwa względem konkurenta (zrezygnował z tego, by wiceprezydentem był współpracujący z nim Stanisław Lakoba)²⁶. Przygotowania do powtórnych wyborów toczyły się w napiętej atmosferze, zaś akolici W. Ardzinby wzywali nawet do ich bojkotu²⁷. Głosy te były dowodem, że dotychczasowy obóz rządzący zaczął tracić nadzieję na utrzymanie wpływów oraz prawdopodobnie stracił poparcie władz rosyjskich, dla których zwycięstwo S. Bagapsza było akceptowalne.

W powtórzonych wyborach w styczniu 2005 r. przy frekwencji wynoszącej 58% S. Bagapsz (oraz R. Chadźimba jako kandydat na wiceprezydenta) zdobył 91,6% głosów²⁸. Osiągnięty konsensus i wynik wyborów pozwoliły Abchazji wyjść z najpoważniejszego kryzysu politycznego w historii młodej republiki, choć niejasna postawa R. Chadźimby, który wchodził w skład władz państwowych a jednocześnie dystansował się od polityki S. Bagapsza, utrzymując własne zaplecze polityczne, przyczyniała się do utrzymywania się atmosfery konfliktu.

S. Bagapsz swoje zwycięstwo w dużej mierze zawdzięczał poparciu udzielonemu mu przez A. Ankwaba, który stawał się coraz ważniejszym graczem na abchaskiej scenie politycznej. Wraz z objęciem urzędu głowy państwa S. Bagapsz powołał A. Ankwaba na stanowisko premiera. Parlamentarna większość, nie widząc korzyści w popieraniu przegranego obozu gudauckiego,

²⁴ О. Алленова, *Страна вошодящего Сочи*, „Коммерсантъ Власть” z 17 XII 2007.

²⁵ *Соглашение о мерах по достижению национального согласия в Абхазии (полный текст)*, www.regnum.ru/news/371794.html [dostęp: 20.01.2016].

²⁶ К. Мацузато, *Патронное президентство*, s. 142.

²⁷ *Ряд партий и НПО Абхазии выступают против проведения выборов президента*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/68050 [dostęp: 20.01.2016].

²⁸ *Сергей Багапш выиграл президентские выборы в Абхазии*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/68231 [dostęp: 20.01.2016].

przeszła ku współpracy z nowym prezydentem. Dobra atmosfera w relacjach pomiędzy S. Bagapszem i A. Ankwabem pozwalała mieszkańcom Abchazji wierzyć w składane przez prezydenta deklaracje zmian w polityce państwa i materialnym położeniu ludności. Poparcie dla prezydenta potwierdziły wybory parlamentarne w 2007 r., w których większość mandatów zdobyła „Jedna Abchazja”²⁹. Nie nastąpiły jednak reformy mające służyć petryfikacji demokracji – przewidziane w porozumieniu S. Bagapsza i R. Chadżimby utworzenie Izby Kontrolnej oraz Sądu Konstytucyjnego nie zostało zrealizowane.

3. ABCHASKA „KONTRREWOLUCJA” 2014 ROKU

W maju 2009 r. R. Chadżimba zrezygnował z urzędu wiceprezydenta jako powód swojej decyzji podał niezgodę na działania S. Bagapsza, skutkujące rzekomo destabilizacją społeczeństwa oraz wzrostem nastrojów antyrosyjskich³⁰. Polityk ten nieprzypadkowo zagrał kartą rosyjską – deklarując się jako działacz dbający o interesy rosyjskie, chciał umocnić swoją pozycję na Kremlu oraz zapewnić sobie jego poparcie w najbliższych wyborach prezydenckich. Na urządzie wiceprezydenta zastąpił go wówczas A. Ankwab. W wyborach prezydenckich w grudniu 2009 r. przy frekwencji osiągającej 73% S. Bagapsz zgromadził ponad 61% głosów przy 15% głosów za R. Chadżimbą³¹. Mimo pewnego rozczarowania rządami Bagapsza i brakiem zmian na oczekiwaną skalę społeczeństwo poparło go, wybierając jako „mniejsze zło” niż R. Chadżimbę.

Nieoczekiwana śmierć S. Bagapsza w połowie 2011 r. spowodowała kolejną próbę sił abchaskich klanów. O słabości klanu gudauckiego świadczył fakt, że jego lider R. Chadżimba nie był skłonny brać udziału w przedterminowych wyborach. Ostatecznie został zgłoszony wraz ze Swietłaną Dżerengiją, wdową po W. Ardzinbie, jako kandydatką na wiceprezydenta. Tandem ten postrzegany był jako reprezentujący interesy Kremla, mimo że w czasie kampanii używał głównie retoryki nacjonalistycznej³². Naturalnym reprezentantem klan-

²⁹ В. НОВИКОВ, *Борьба за власть*, „Коммерсантъ” z 19 III 2007.

³⁰ W. GÓRECKI, *Ambiwalencja „niepodległości”. Abchazja: nieznaną demokracją pod rosyjskim protektoratem*, „Komentarze OSW” 2010, nr 34, s. 6.

³¹ Рауль Хаджимба призвал оппозицию Абхазии консолидироваться, www.kavkaz-uzel.ru/articles/165810 [dostęp: 20.01.2016].

³² Д. О'Бойхин, *Выборы в де-факто государствах: Абхазия, Нагорный Карабах и Приднестровье в 2011-2012 гг.*, „Политическая наука” 2014, nr 3, s. 139-140.

nu oczamczyrskiego został dotychczasowy wiceprezydent A. Ankwab. Popierany przez „Jedną Abchazję”, w swojej kampanii koncentrował się na kwestii ciągłości władzy, stabilności i potrzebie silnych rządów. W wyborach, które odbyły się w sierpniu 2011 r., zwyciężył A. Ankwab – poparło go niecałe 55% głosujących, R. Chadżimba otrzymał niecałe 20% głosów³³. W wyborach parlamentarnych w 2012 r. klan A. Ankwaba (postaci ugrupowania „Jedna Abchazja”) zachował kontrolę nad izbą, życie polityczne zaś wydawało się tracić nieco swój dynamizm.

Dość niespodziewanie dla obserwatorów latem 2013 r. „Jedna Abchazja” ogłosiła przejście do opozycji względem A. Ankwaba, oskarżając go „działania grożące bezpieczeństwu narodowemu”. Przyczyną tego było prawdopodobnie rozejście się interesów prezydenta i korpusu biurokratycznego³⁴. Abchaskie klany zostały odsunięte od zarządzania strumieniami finansowymi kierowanymi przez Rosję na modernizację infrastruktury, co doprowadziło do ich wystąpienia przeciwko głowie państwa³⁵. Wkrótce „Jedna Abchazja” zawarła z Forum Jedności Abchazji, związanym z R. Chadżimbą, porozumienie o utworzeniu opozycyjnej Rady Koordynacyjnej.

W kwietniu 2014 r. Rada Koordynacyjna zażądała od A. Ankwaba powołania rządu zaufania narodowego, a następnie jego ustąpienia z urzędu. Wiec w Suchumi w maju 2014 r. zakończył się szturmem na budynki rządowe, R. Chadżimba zaś ogłosił przejęcie władzy³⁶. Uchwała podjęta przez parlament wzywała A. Ankwaba do złożenia pełnomocnictw. Po początkowym sprzeciwie i nieudanej misji rosyjskich pośredników³⁷ 1 VI 2014 r. podupadający na zdrowiu prezydent podał się do dymisji, wzywając do zapobieżenia rozlewowi krwi³⁸. Wraz z nim ustąpił rząd, prokurator generalny oraz inne osoby

---

³³ W. GÓRECKI, *Separatystyczna Abchazja ma nowego prezydenta*, „Tydzień na Wschodzie” 2011, nr 27 (187), www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-09-07/separatystyczna-abchazja-ma-nowego-prezydenta [dostęp: 20.01.2016].

³⁴ Алексей Малашенко: переход „Единой Абхазии” в оппозицию инициирован российскими процессами, www.kavkaz-uzel.ru/articles/226155 [dostęp: 20.01.2016].

³⁵ Сухумские события: взгляд из Грузии, http://kavpolit.com/articles/suhumskie_sobytyia_vzgljad_iz_gruzii-5231 [dostęp: 20.01.2016].

³⁶ Оппозиция в Абхазии заявляет о взятии власти в свои руки, www.kavkaz-uzel.ru/articles/243324 [dostęp: 20.01.2016].

³⁷ Сурков встретился с Анквабом и абхазской оппозицией, <http://vz.ru/news/2014/5/28/688953.html> [dostęp: 20.01.2016].

³⁸ Wpływ na to mógł mieć zły stan zdrowia Ankwaba. Премьер Абхазии: Анкваб находится на военной базе России в Гудаут, www.rbc.ru/rbcfreenews/20140530192010.shtml [dostęp: 20.01.2016].

blisko powiązane z klanem oczamczyrskim. Wstrzeźliwy stosunek władz Rosji do kryzysu wskazuje na to, że nie były one skłonne powstrzymać prowodyrów zamachu stanu³⁹. W warunkach konfliktu ukraińskiego i aneksji Krymu A. Ankwab mógł się wydawać niezbyt lojalny wobec Kremla.

W czasie pospiesznych przygotowań do wyborów prezydenckich obywatelstwa pozbawiono kilka tysięcy abchaskich Gruzinów, którzy byli postrzegani jako potencjalni przeciwnicy R. Chadzimby. W wyborach klan oczamczyrski reprezentował działacz „Amcachary” Asłan Bżanija, choć nie był on tak rozpoznawalny, jak A. Ankwab. W wyborach w sierpniu 2014 r. Chadzimba zdobył 50,6% głosów⁴⁰. Politykowi temu w 2014 r. udało się osiągnąć to, czego nie udało się w trzech poprzednich kampaniach: zdobył jednocześnie poparcie abchaskich nacjonalistów, sympatyków zbliżenia z Rosją oraz osób rozczarowanych zarówno „niepodległością”, jak i rosyjskim patronatem (tzw. elektorat protestu). Nie przeszkodziło mu nawet utrwalenie już wcześniej zdobytego wizerunku „politycznego chuligana” – społeczeństwo Abchazji udowodniło rozczarowanie polityką rzekomych reform A. Ankwaba⁴¹.

Abchaska „kontrewolucja” i ponowna konsolidacja władzy przez klan gudaucki prawdopodobnie przyniesie pogorszenie kultury życia politycznego oraz regres w pluralizmie i przestrzeganiu praw obywatelskich. Podpisanie w listopadzie 2014 r. abchasko-rosyjskiej umowy o sojuszu i strategicznym partnerstwie popycha nieuznaną republikę w jeszcze głębszą zależność od Rosji.

4. POŁUDNIOWOOSETYJSKA „ŚNIEŻNA REWOLUCJA” 2010 ROKU

Rozwój współczesnego separatyzmu południowoosetyjskiego ściśle wiąże się ze wzrostem wyzwolonego przez Gorbaczowowską pierestrojkę fermentu narodowego, który popchnął gruzińskie siły narodowo-demokratyczne do żądań likwidacji autonomii południowoosetyjskiej⁴². Zdecydowane dążenia

---

³⁹ Лавров: Россия рассматривает происходящее в Абхазии как внутреннее дело абхазского народа, <http://tass.ru/politika/1232231> [dostęp: 20.01.2016].

⁴⁰ Рауль Хаджимба избран президентом Абхазии, <http://www.interfax.ru/world/392996> [dostęp: 20.01.2016].

⁴¹ R. CZACHOR, *Klanowość i polityka wewnętrzna Abchazji*, „Miscellanea Posttotalitana Wratislaviensa” 2015, nr 3, s. 75-76.

⁴² С. МАРКЕДОНОВ, *Турбулентная Евразия: межэтнические, гражданские конфликты, ксенофобия в новых независимых государствах постсоветского пространства*, Москва: Academia 2010, s. 49.

gruzińskich elit do opuszczenia składu ZSRR stały się jedną z przyczyn rozwoju separatyzmu osetyjskiego o „odwróconym wektorze”: rządzący w Osetii Południowej, wspierani przez polityków radzieckich, opowiadali się za utrzymaniem przynależności do ZSRR. We wrześniu 1990 r. na czele lokalnego parlamentu stanął wpisujący się w reformistyczne nurty pierestrojki działacz partyjny Torez Kułumbegow. Miał on być politykiem, który w trudnym dla Osetyjczyków momencie będzie w stanie doprowadzić do kompromisu działaczy opozycyjnego Frontu Narodowego „Adamon Nychas” i pozostałości radzieckiej nomenklatury⁴³. W czasie walk gruzińsko-osetyjskich jego pozycję polityczną podkopali mający rzeczywisty wpływ na sytuację w parapaństwie dowódcy polowi. Lata 1992-1993 przebiegły pod znakiem konfliktów pomiędzy T. Kułumbegowem a faktycznym twórcą południwoosetyjskiej armii premierem Olegiem Tezijewem. W październiku 1993 r., wobec przeciągającego się politycznego klinczu, zarówno T. Kułumbegow, jak i O. Tezijew złożyli pełnomocnictwa. Następcą T. Kułumbegowa został wybrany Ludwik Czibirow, którego kandydatura na to stanowisko była postrzegana jako kompromisowa i tymczasowa. L. Czibirow jednak potrafił zdominować południwoosetyjską scenę polityczną (od listopada 1996 r. jako jej pierwszy prezydent), rządząc parapaństwem do końca 2001 r. Wówczas nieoczekiwanie przegrał z wchodzącym na polityczną scenę Eduardem Kokojty. Prawdopodobnie za jego sukcesem stali nie tylko finansujący go rosyjscy biznesmeni, ale także politycy, dla których korzystne było utrzymanie narzędzia nacisku na Tbilisi w postaci bardziej radykalnego niż L. Czibirow lidera Osetii Południowej⁴⁴.

Nowy prezydent szybko zdominował i podporządkował sobie struktury państwowe, tworząc w kwietniu 2003 r. własną partię „Jedność”, która wzorowana była na rosyjskim ugrupowaniu „Jedna Rosja” i blisko z nim współpracowała⁴⁵. Jesienią 2006 r. Kokojty uzyskał reelekcję (99% głosów), co dowiodło, że popierający go klan zachowuje zwartość, a społeczeństwo akceptuje niepodległościową retorykę prezydenta⁴⁶. Dość paradoksalnie sytuacja zaczęła się zmieniać po wojnie sierpniowej w 2008 r. oraz uznaniu nie-

⁴³ R. CZACHOR, *Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach*, s. 245.

⁴⁴ R. CZACHOR, *Elity polityczne Osetii Południowej wobec idei niepodległości*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2014, s. 55.

⁴⁵ *Состоялся второй съезд юго-осетинской республиканской политической партии „Единство”*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/53751 [dostęp: 20.01.2016].

⁴⁶ *В Южной Осетии подводят итоги официальных и альтернативных выборов*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/103503 [dostęp: 20.01.2016].

podległości Osetii Południowej przez Rosję. Kreml odgrywał kluczową rolę w odbudowie zniszczeń wojennych, ale także funkcjonowaniu południowoosetyjskiego aparatu władzy: dowodzą tego nominacje na urząd premiera oficera KGB/FSB Asłanbeka Bułacewa, a następnie rosyjskiego przedsiębiorcy Wadima Browcewa. Od 2010 r. nastąpiła aktywizacja opozycji, co związane było ze zbliżającymi się wyborami prezydenckimi.

W wyborach, które zaplanowano na grudzień 2011 r. obóz E. Kokojty, który nie mógł ubiegać się o kolejną reelekcję, reprezentował Anatolij Bibilow, szef Ministerstwa Sytuacji Nadzwyczajnych Osetii Południowej, który gwarantowałby elicie władzy zachowanie *status quo*. Poparła go partia E. Kokojty „Jedność” oraz powiązana z nią „Jedna Rosja” i W. Putin, nawet mimo krytyki obozu E. Kokojty za nierzetelne wykorzystywanie rosyjskiego wsparcia finansowego⁴⁷.

Spośród opozycyjnych działaczy największą popularnością cieszyła się popierana przez popularnego trenera sportowego Dżambolata Tediejewa i bohatera obrony Cchinwali z 2008 r. Anatolija Barankiewicza była minister edukacji, bezpartyjna Ała Dżiojewa, która stanowisko ministra straciła w 2008 r. w związku z zarzutami przekroczenia pełnomocnictw i łapownictwa. W kampanii deklarowała się jako polityk niezależny, nie związany z elitami władzy, obiecując wzmocnienie praworządności i swobód obywatelskich⁴⁸. W praktyce wokół niej organizowali się politycy zrażeni bądź wykluczeni z elit władzy powstałych w erze E. Kokojty.

Pierwsza tura wyborów odbyła się 13 XI 2011 r.: A. Bibilow i A. Dżiojewa zdobyli po 24,8% głosów, co było zaskoczeniem, gdyż przewidywano zwycięstwo kandydata obozu władzy już w pierwszej turze. Druga tura wyborów odbyła się 27 XI 2011 r., następnego dnia ogłoszono wstępne rezultaty, zgodnie z którymi Dżiojewa zebrała około 56,7% głosów. Informacja ta stała się pretekstem do złożenia przez „Jedność” skargi na sposób prowadzenia kampanii przez konkurentkę oraz przypadki przekupywania wyborców⁴⁹. Sąd Najwyższy przychylił się do wniosku sztabu A. Bibilowa i unieważnił rezultaty wyborów. Parlament wyznaczył datę nowych wyborów na marzec 2012 r., a zgodnie z prawem w tej sytuacji kandydatura A. Dżiojewej winna

---

⁴⁷ *Грузинские эксперты не ожидают перемен от прихода к власти нового президента Южной Осетии*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/195740 [dostęp: 20.01.2016].

⁴⁸ *Алла Джиоева пообещала создать в Южной Осетии профессиональный парламент и провести аграрную реформу*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/195088 [dostęp: 20.01.2016].

⁴⁹ *Сторонники Бибилова подали жалобу в Верховный суд Южной Осетии*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/196574 [dostęp: 20.01.2016].

być wycofana z powtórzonej elekcji. Pełnomocnictwa E. Kokojty zostały automatycznie przedłużone do czasu wyboru nowego prezydenta⁵⁰.

Zwolennicy A. Dżiojewej podjęli akcje protestu, oczekując zmiany postanowienia Sądu Najwyższego. Kandydatka powołała mającą być formą alternatywnego rządu Radę Państwową Republiki, w skład której zaprosiła innych pretendentów na urząd prezydenta. Jednocześnie próbowała udowodnić swoją lojalność wobec Rosji, organizując manifestacje popierające Władimira Putina. W rozwiązanie kryzysu włączyli się rosyjscy mediatorzy, co zdecydowanie ograniczyło szanse A. Dżiojewej na ostateczny sukces. Zawarte na początku grudnia przez kontrkandydatów porozumienie przewidywało rezygnację E. Kokojty z urzędu, dymisję uznanych za stronnicych prokuratora generalnego, przewodniczącego Sądu Najwyższego oraz przerwanie mityngów zwolenników A. Dżiojewej z zagwarantowaniem jej prawa udziału w powtórzonych wyborach⁵¹. Kokojty wypełnił swoje zobowiązania i przekazał pełnomocnictwa W. Browcewowi, jednak odmowa parlamentu zdymisjonowania prokuratora generalnego republiki zagroziła trwałości porozumienia. Zwolennicy A. Dżiojewej kontynuowali nieliczne manifestacje i byli poddawani prześladowaniom ze strony organów porządku, zaś w styczniu 2012 r. kandydatka ogłosiła, że wobec niewypełnienia przez parlament postanowień porozumienia wycofuje się z niego i wezwała W. Browcewa do przekazania pełnomocnictw prezydenta republiki⁵². Ogłosiła, że w panujących warunkach zaplanowane na marzec wybory będą pozbawione legitymacji i odmówiła startu. Na początku lutego podobną decyzję podjął jej główny konkurent A. Bibilow, twierdząc że kieruje się interesem publicznym⁵³. Zgodnie z zapowiedziami zwolennicy A. Dżiojewej 9 II 2012 r. zorganizowali inaugurację jej prezydentury, która zakończyła operacją sił porządkowym i hospitalizacją głównej zainteresowanej⁵⁴.

---

⁵⁰ *Выборы в Южной Осетии: 25 марта*, www.interfax.ru/politics/txt.asp?id=219052 [dostęp: 20.01.2016].

⁵¹ *Соглашение о совместных действиях по урегулированию политического кризиса в Республике Южная Осетия, возникшего по итогам выборов Президента Республики Южная Осетия в ноябре 2011 года*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/197354 [dostęp: 20.01.2016].

⁵² *В Цхинвале сторонники Джроевой заявляют о срыве соглашений и проводят акцию протеста*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/197853 [dostęp: 20.01.2016].

⁵³ *В Южной Осетии Бибилов снял свою кандидатуру с выборов президента*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/200611 [dostęp: 20.01.2016].

⁵⁴ *Представители гражданского общества Южной Осетии обеспокоены возможностью перерастания политического кризиса в гражданскую войну*, www.kavkaz-uzel.ru/articles/201041 [dostęp: 20.01.2016].

Rezygnacja obu głównych konkurentów spowodowała, że walka o prezydenturę miała rozegrać się pomiędzy nowym kandydatem obozu rządzącego Leonidem Tibiłowem, który pełnił funkcję przedstawiciela prezydenta Osetii Południowej ds. relacji z Gruzją, a wcześniej był szefem lokalnych struktur KGB, oraz kilkoma mniej wpływowymi politykami (w tym południowoosetyjskim ambasadorem w Moskwie oraz liderem partii komunistycznej). Ważnym elementem kampanii wyborczej był stosunek do ekipy E. Kokojty – główni kandydaci wzajemnie oskarżali się o bliskie związki z byłym prezydentem, choć w praktyce wszyscy wywodzili się z jego *entourage'u*. Co ciekawe, nawet liczni działacze opozycji skłonni byli poprzeć kandydaturę L. Tibiłowa⁵⁵. Kandydat ten był akceptowany przez władze Rosji, co niewątpliwie wpłynęło na jego ostateczny sukces.

Wybory w marcu 2012 r. wygrał w drugiej turze L. Tibiłow, poparty m.in. przez partię komunistyczną. Nowy prezydent zagwarantował bezpieczeństwo dotychczasowym elitom władzy oraz funkcjonującym sieciom klientelistycznym. Świadczy o tym mianowanie na szefa administracji prezydenta Borysa Czoczijewa, polityka blisko związanego z obozem E. Kokojty.

WNIOSKI

Przedstawiona powyżej analiza prowadzi do kilku ważnych konkluzji dotyczących zarówno natury systemów politycznych obu państw, jak i determinantów jej polityki wewnętrznej.

Po pierwsze, klanowy charakter polityki, istnienie rywalizujących grup interesów, które tworzą własne sieci klientelistyczne, zabiegając o dostęp do urzędu prezydenta, oraz zawłaszczenie państwa dowodzi, że Abchazja i Osetia Południowa należą do kategorii postradzieckich reżimów neopatrymonialnych. Brak powszechnego uznania ze strony społeczności międzynarodowej nie rzutuje poważnie na charakter wewnętrznych procesów politycznych, choć interesy rosyjskie odgrywają w nich istotną rolę.

Po drugie, omówione powyżej kolorowe rewolucje wpisują się w funkcjonujący na obszarze postradzieckim mechanizm delegitymacji obozu władzy i następnie pokonania związanego z tym kryzysu. Abchazja i Osetia Południowa doświadczyły sytuacji, w której odchodzący prezydent oraz jego *entourage*

---

⁵⁵ Келехсаев: новому президенту Южной Осетии надо начинать с нуля, www.kavkaz-uzel.ru/articles/204577 [dostęp: 20.01.2016].

byli zainteresowani utrzymaniem stworzonej przez siebie piramidy sieci klientelistycznych oraz transferu władzy w ręce namaszczonego polityka. Służące temu fałszerstwa wyborcze spotykały się jednak ze sprzeciwem odwołującej się do hasel demokracji i modernizacji opozycji i niezadowolonych z kondycji państwa mas społecznych. Działaczami opozycji byli jednak przede wszystkim politycy, którzy wcześniej należeli do obozu władzy, lecz wypadli z istniejących przy głowie państwa sieci klientelistycznych, co też było bezpośrednią przyczyną zaangażowania się w działalność antyprezydencką i tworzenie własnych struktur klientów. W Abchazji w 2014 r. miał miejsce przypadek powrotu do władzy przegranego obozu (podobnie jak na Ukrainie w 2010 r.), co również dowodzi względnej trwałości podziałów politycznych w ramach sieci interesów i relacji patron–klient.

Po trzecie, kolorowe rewolucje w Abchazji i Osetii Południowej godziły w interesy Rosji, co świadczy o tym, że oba parapaństwa nie są wobec niej całkowicie bezwolne wobec. Brak powszechnego uznania obu parapaństw sprawił, że w pokonywaniu przedstawionych w artykule kryzysów władzy istotną rolę odegrała Rosja. Potwierdza to fakt, że Rosja ma możliwości skutecznego ingerowania w ich politykę wewnętrzną, choć nie jest w stanie jej w pełni jej kontrolować. Stwierdzenie to pozostaje istotne w kontekście dalszego rozwoju systemów politycznych obu parapaństw oraz perspektyw ich przetrwania.

BIBLIOGRAFIA

- CAROTHERS T.: The End of the Transition Paradigm, „Journal of Democracy” 13(2002), No. 1, s. 5-21.
- CZACHOR R.: Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach: geneza i funkcjonowanie systemów politycznych, Wrocław: Instytut Polsko-Rosyjski 2014.
- CZACHOR R.: Elity polityczne Osetii Południowej wobec idei niepodległości, „Nowa Polityka Wschodnia” 2014, s. 50-64.
- CZACHOR R.: Klanowość i polityka wewnętrzna Abchazji, „Miscellanea Posttotalitariana Wratislaviensis” 2015, nr 3, s. 65-74.
- FISUN O.: Ukrainian Teeter-Totter: Vices and Virtures of a Neopatrimonial Democracy, „PONARS Eurasia Policy Memo” 2010, No. 120, s. 1-6.
- GÓRECKI W.: Ambiwalencja „niepodległości”. Abchazja: nieznaną demokracją pod rosyjskim protektoratem, „Komentarze OSW” 2010, nr 34, s. 1-7.
- GÓRECKI W.: Separatystyczna Abchazja ma nowego prezydenta, „Tydzień na Wschodzie” 2011, nr 27 (187), www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-09-07/separatystyczna-abchazja-ma-nowego-prezydenta [dostęp: 20.01.2016].
- HALE H.E.: Patronal Politics. Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective, Cambridge: Cambridge University Press 2015.

- HALE H.E.: Two Decades of Post-Soviet Regime Dynamics, „Demokratizatsiya. The Journal of Post-Soviet Democratization” 2(2012, No. 20, s. 71-77.
- HUNTINGTON S.P.: Trzecia fala demokratyzacji, przeł. A. Dziurdziuk, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1995.
- ILKHAMOV A.: Neopatrimonialism, factionalism and patronage in post-Soviet Uzbekistan Democratization, w: *Neopatrimonialism in Africa and Beyond*, red. D.C. Bach, M. Gazibo, London 2012.
- KUZIO T.: Transition in Post-Communist States: Triple or Quadruple?, „Politics” 21(2001), No. 3, s. 168-177.
- LEVITSKY S., WAY L.A.: Competitive Authoritarianism. Hybrid Regimes after the Cold War, Cambridge: Cambridge University Press 2010.
- O'DONNELL G.: Illusions about Consolidation, „Journal of Democracy” 7(1996), No. 2, s. 34-51.
- OFFE C.: Drogi transformacji. Doświadczenia wschodnioeuropejskie i wschodniemieckie, przeł. Z. Pucek, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1999.
- POPESCU N.: „Outsourcing” de facto Statehood. Russia and the Secessionist Entities in Georgia and Moldova, „CEPS Policy Brief” 2006, nr 109, <http://aei.pitt.edu/11718/1/1361.pdf> [dostęp: 20.01.2016].
- SCHEDLER A.: The Menu of Manipulation, „Journal of Democracy” 13(2002), No. 2, s.
- SEPASHVILI G., GULARIDZE T.: Putin Meddles in Abkhazia Presidential Race, www.civil.ge/eng/article.php?id=7721 [dostęp: 20.01.2016].
- STARTSEV Y.: 'Informal' Institutions and Practices: Objects to Explore as Methods to Use for Comparative Research, „Perspectives on European Politics and Society” 6(2005), No. 2, s. 331-351.
- Абхазия: выборы президента, <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/64962/> [dostęp: 20.01.2016].
- Абхазия: сотрудники МВД считают Сергея Багапша законно избранным президентом республики, <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/63928/> [dostęp: 20.01.2016].
- Александр Анкваб: „Смена системы власти – стратегическая задача движения”, www.kavkaz-uzel.ru/articles/59723 [dostęp: 20.01.2016].
- Алексей Малащенко: переход „Единой Абхазии” в оппозицию инициирован российскими процессами, www.kavkaz-uzel.ru/articles/226155 [dostęp: 20.01.2016].
- Алла Джиоева пообещала создать в Южной Осетии профессиональный парламент и провести аграрную реформу, www.kavkaz-uzel.ru/articles/195088 [dostęp: 20.01.2016].
- АЛЛЕНОВА О.: Президент Кремля, „Коммерсантъ” z 4 X 2004.
- АЛЛЕНОВА О.: Страна воходящего Сочи, „Коммерсантъ Власть” z 17 XII 2007.
- В Цхинвале сторонники Джиоевой заявляют о срыве соглашений и проводят акцию протеста, www.kavkaz-uzel.ru/articles/197853 [dostęp: 20.01.2016].
- В Южной Осетии Бибилов снял свою кандидатуру с выборов президента, www.kavkaz-uzel.ru/articles/200611 [dostęp: 20.01.2016].
- В Южной Осетии подводят итоги официальных и альтернативных выборов, www.kavkaz-uzel.ru/articles/103503 [dostęp: 20.01.2016].
- Взорван офис общественно-политического движения „Амцахара”, www.kavkaz-uzel.ru/articles/38412 [dostęp: 20.01.2016].
- Выборы в Южной Осетии: 25 марта, <www.interfax.ru/politics/txt.asp?id=219052 [dostęp: 20.01.2016].
- Грузинские эксперты не ожидают перемен от прихода к власти нового президента Южной Осетии, www.kavkaz-uzel.ru/articles/195740 [dostęp: 20.01.2016].
- ЗЫГАРЬ М.: Верховный суд Абхазии выбрал президента, „Коммерсантъ” z 29 X 2004.

- МАРКЕДОНОВ С.: Турбулентная Евразия: межэтнические, гражданские конфликты, ксенофобия в новых независимых государствах постсоветского пространства, Москва: Academia 2010.
- МАЦУЗАТО К.: Патронное президентство и политика в сфере идентичности в непризнанной Абхазии, „Вестник Евразии” 2006, nr 4, s. 132-159.
- НОВИКОВ В.: Борьба за власть, „Коммерсантъ” z 19 III 2007.
- НОВИКОВ В., СЫСОЕВ Г.: Выборы превратились в разбирательство, „Коммерсантъ” z 20 X 2004.
- Рауль Хаджимба призвал оппозицию Абхазии консолидироваться, www.kavkaz-uzel.ru/articles/165810 [dostęp: 20.01.2016].
- О'Бойхин Д.: Выборы в де-факто государствах: Абхазия, Нагорный Карабах и Приднестровье в 2011-2012 гг., „Политическая наука” 2014, nr 3, s. 135-161.
- Келехсаев: новому президенту Южной Осетии надо начинать с нуля, www.kavkaz-uzel.ru/articles/204577 [dostęp: 20.01.2016].
- Лавров: Россия рассматривает происходящее в Абхазии как внутреннее дело абхазского народа, <http://tass.ru/politika/1232231> [dostęp: 20.01.2016].
- Оппозиция в Абхазии заявляет о взятии власти в свои руки, www.kavkaz-uzel.ru/articles/243324 [dostęp: 20.01.2016].
- Представители гражданского общества Южной Осетии обеспокоены возможностью перерастания политического кризиса в гражданскую войну, www.kavkaz-uzel.ru/articles/201041 [dostęp: 20.01.2016].
- Премьер Абхазии: Анкваб находится на военной базе России в Гудаут www.rbc.ru/bcfreenews/20140530192010.shtml [dostęp: 20.01.2016].
- Рауль Хаджимба избран президентом Абхазии, <http://www.interfax.ru/world/392996> [dostęp: 20.01.2016].
- Ряд партий и НПО Абхазии выступают против проведения выборов президента, www.kavkaz-uzel.ru/articles/68050 [dostęp: 20.01.2016].
- Сергей Багапш выиграл президентские выборы в Абхазии, www.kavkaz-uzel.ru/articles/68231 [dostęp: 20.01.2016].
- Соглашение о мерах по достижению национального согласия в Абхазии (полный текст), www.regnum.ru/news/371794.html [dostęp: 20.01.2016].
- Соглашение о совместных действиях по урегулированию политического кризиса в Республике Южная Осетия, возникшего по итогам выборов Президента Республики Южная Осетия в ноябре 2011 года, www.kavkaz-uzel.ru/articles/197354 [dostęp: 20.01.2016].
- Состоялся второй съезд юго-осетинской республиканской политической партии „Единство”, www.kavkaz-uzel.ru/articles/53751 [dostęp: 20.01.2016].
- Сторонники Бибилова подали жалобу в Верховный суд Южной Осетии, www.kavkaz-uzel.ru/articles/196574 [dostęp: 20.01.2016].
- Сурков встретился с Анквабом и абхазской оппозицией, <http://vz.ru/news/2014/5/28/688953.html> [dostęp: 20.01.2016].
- Сухумские события: взгляд из Грузии, http://kavpolit.com/articles/suhumskie_sobytiya_vzgljad_iz_gruzii-5231 [dostęp: 20.01.2016].
- ФИСУН А.: Политическая экономия „цветных” революций: неопатримониальная интерпретация, „Прогнозис” 3(2006), nr 7, s. 211-244.
- ФУРМАН Д.: Движение по спирали. Политическая система России в ряду других систем, Москва: Весь Мир 2010.

KRYZYSY LEGITYMACJI WŁADZY W ABCHAZJI
I OSETII POŁUDNIOWEJ W UJĘCIU NEOPATRYMONIALNYM

S t r e s z c z e n i e

Artykuł przedstawia zagadnienie kryzysów legitymacji władzy w dwóch pozbawionych powszechnego uznania parapaństwach kaukaskich: Abchazji i Osetii Południowej. Problem został omówiony w ujęciu neopatrymonialnym, które pozwala na analizę dynamiki systemów politycznych poza kategoriami demokratyzacji i modernizacji. Artykuł składa się z kilku części: prezentuje główne cechy postradzieckich reżimów politycznych w ujęciu neopatrymonialnym, omawia kryzysy legitymacji władzy w Abchazji w latach 2004 i 2014 oraz w Osetii Południowej w roku 2011. We wnioskach stwierdzono, że procesy polityczne w obu parapaństwach mają głównie nieformalny charakter i przebiegają w warunkach rywalizacji klanowej; omówione kryzysy wpisują się w kategorię „kolorowych rewolucji”, które nawiedziły przestrzeń post-radziecką w latach 2003-2005 oraz że Rosja pozostaje ważnym elementem polityki parapaństw, aczkolwiek nie w pełni kontroluje mechanizmy sprawowania władzy i jej przekazywania.

Słowa kluczowe: kryzys legitymacji; kolorowe rewolucje; neopatrymonializm; Abchazja; Osetia Południowa.

CRISES OF POLITICAL LEGITIMACY IN ABKHAZIA
AND SOUTH OSSETIA IN A NEOPATRIMONIAL PERSPECTIVE

S u m m a r y

The article approaches the problem of the legitimacy of power in two Caucasian de facto entities from the perspective of neopatrimonialism. This approach allows to analyze the dynamics of political systems avoiding misunderstandings of modernization and democratic breakthroughs. The article contains several parts: it describes main features of the post-Soviet political systems in a neopatrimonial perspective, crises of legitimacy in Abkhazia in 2004 and 2014 as well as in South Ossetia in 2011. In conclusions it was confirmed that political processes in both de facto states have mainly informal character and are determined by clans' rivalry. Described crises can be considered as variations of so called 'colour revolutions' that happened in some post-Soviet countries in 2003-2005. Russia remains an important factor of politics of Abkhazia and South Ossetia, but it is not able to fully control their political processes.

Key words: crisis of political legitimacy; „colour revolutions”; neopatrimonialism; Abkhazia; South Ossetia.